

Internet a genealogia żydowska

Historia Żydów w Polsce jest historią specyficzną. Wydarzenia XX wieku, spowodowały przerwanie ciągłości przekazu podawanego przez pokolenia. Niewyobrażalne przeżycia, powojenna trauma, pragnienie lub konieczność zapomnienia o pochodzeniu, zmiany nazwisk i imion, zmiany adresów zamieszkania, utracone i zagubione pamiątki, a na końcu emigracja..., wszystko to przyczyniło się do tego, że powojenne pokolenia nie mogły w naturalny sposób czerpać wiedzy o swych przodkach.

Na świecie działa ponad 75 żydowskich towarzystw genealogicznych (JGSs), z czego większość, bo aż 50 w USA i Kanadzie a pozostałe w Argentynie, Australii, Belgii, Brazylii, Danii, Francji, Holandii, Izraelu, Niemczech, Rosji, RPA, Szwajcarii, Szwecji, Wenezueli i Wielkiej Brytanii¹. W Polsce, pomimo, iż tak wiele osób szuka informacji o przodkach, nie ma zbyt licznej grupy genealogów specjalizujących się w genealogii żydowskiej. Nie istnieje także żadne żydowskie towarzystwo genealogiczne².

Zapotrzebowanie na poszukiwania jest ogromne i odbywa się na różnych poziomach – zarówno amatorskim jak i profesjonalnym. Ludzie z całego świata pragną uzyskać informację o swych korzeniach, zarówno poprzez wyspecjalizowanych genealogów jak i przez własną pracę. Także w Polsce, osoby odkrywające swe żydowskie pochodzenie pragną usystematyzować informacje o przodkach, które do tej pory były dla nich jedynie tajemnicą lub strzępem wiedzy³.

Genealogia Żydów polskich, tak jak i ich historia, jest swoista i trudna do ujęcia w ramy ograniczające terytorialnie zakres badań. Jej przedmiotem są bowiem osoby, które w roku 1939 (przed wybuchem II wojny światowej) zamieszkiwały w granicach ówczesnej Polski. Powojenne zmiany granic a także ruch migracyjny spowodowały, iż terytorialny zakres badań wychodzi daleko poza te ramy. Zarówno migracje, ale przede wszystkim umiejscowienie źródeł genealogicznych powoduje, że obszar poszukiwań ogromnie się poszerzył, obejmując przede wszystkim Amerykę Północną, Izrael oraz inne kraje europejskie (Litwę, Białoruś i Ukrainę).

Jednym z najłatwiejszych źródeł do rozpoczęcia badań genealogicznych w dobie ogólnej komputeryzacji stał się Internet. Dzięki niemu można zebrać informacje nie wychodząc z własnego domu. Genealogia łatwo zaadoptowała techniki komputerowe w postaci programów (software) jak i sieci komputerowych. Powstanie wyspecjalizowanych stron www zajmujących się gromadzeniem i przekazywaniem wiedzy oraz informacji, spowodowało, iż archiwalia stały się dostępne bez opuszczania biurka.

Poniżej przedstawiam na przykładzie stron www jak współczesna genealogia może korzystać z Internetu.

¹ Informacja z JewishGen.org

² 30th IAJGS Conference on Jewish Genealogy, Los Angeles 2010.

³ 29th IAJGS Conference on Jewish Genealogy, Philadelphia 2009.

Jednym z najstarszych i najpopularniejszych serwisów internetowych o genealogii Żydów jest **JewishGen.org**. Serwis ten powstał w 1987 roku z inicjatywy Susan E. King. Obecnie jest to wielkie przedsięwzięcie, gromadzące setki tysięcy osób. Projekt jest tworzony przez wolontariuszy.

Od 1 stycznia 2003 roku JewishGen.org jest wydziałem Muzeum Dziedzictwa Żydowskiego (Museum of Jewish Heritage: A Living Memorial to the Holocaust, NY, USA)⁴.

Sposoby poszukiwania poprzez stronę JewishGen:

1. **JewishGen Family Finder** (JGFF) – wyszukiwarka:

- wpisanie danych do wyszukiwania w postaci nazwiska – w efekcie dostajemy wykaz ksiąg metrykalnych oraz innych dokumentów archiwalnych w których znajdują się poszukiwane przez nas frazy,
- wpisanie danych do wyszukiwania w postaci nazwy miasta/kraju pochodzenia – otrzymujemy wykaz miejscowości, ich opisy (historyczne i współczesne), niezbędne dane teleadresowe (urzędy, archiwa, osoby kontaktowe), a przede wszystkim trafiamy na stronę z kontaktami do osób zainteresowanych daną miejscowością.

2. **Special Interest Groups** (SIGs) – są to grupy skoncentrowane wokół konkretnego regionu:

- Białoruś (dawne gubernie: grodzieńska, mińska, mohylewska, witebska i wileńska)
<http://www.jewishgen.org/Belarus>
- Danzig / Gdańsk
<http://www.jewishgen.org/Danzig>
- Galicja (obecnie: południowa Polska i zachodnia Ukraina)
<http://www.jewishgen.org/Galicia>
- gubernie Kielce & Radom (obecnie: południowo-centralna Polska)
<http://www.jewishgen.org/krsig>
- Litvak (obecna Litwa)
<http://www.jewishgen.org/Litvak>
- Rabinacka (pochodzenie rabiniczne; rody rabinackie)
<http://www.jewishgen.org/Rabbinic>
- Rumunia (zawiera także region Mołdawii, Besarabii i Bukowiny)
<http://www.jewishgen.org/romsig>
- gubernie Suwałk i Łomży (obecnie: południowo-zachodnia Litwa i północno-wschodnia Polska)
<http://www.jewishgen.org/SuwalkLomza>
- Ukraina (dawne gubernie Cesarstwa Rosyjskiego)
<http://www.jewishgen.org/Ukraine>

Wszystkie te grupy mają swoje podstrony na serwerze JewishGen.org.

3. **Gazetteer** – osoby poszukujące mogą odszukać informację o miastach i miejscowościach za pomocą wyszukiwarki online. Gazetteer jest słownikiem nazw geograficznych przypisanych do konkretnych regionów/krajów. W angielskiej wersji językowej *Where Once We Walked* (WOWW) używany jest słownik opracowany przez Garry'ego Mokotoffa i in., oraz *Shtetl Finder Gazetteer: Jewish Communities in the 19th and 20th Centuries in the Pale of Settlement of Russia and Poland, and in Lithuania, Latvia* autorstwa Chestera G. Cohena.

<http://www.jewishgen.org/infofiles/ShtetlFinder.html>

W polskiej wersji językowej używany jest *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich: „indeks nazwisk”* w opracowaniu Szymona Konarskiego.

<http://www.mimuw.edu.pl/polszczyzna/SGKPi/>

⁴ „Avotaynu: International Review of Jewish Genealogy”, Avotaynu 1985 -; „Avotaynu” 2001, vol. XVII, nr 1. <http://www.avotaynu.com/journal.htm>

4. **JewishGen ShtetlSeeker** – baza informacji na temat ponad 500 000 miejsc w Europie Wschodniej. Opracowana na podstawie U.S. Board of Geographic Names.

<http://www.jewishgen.org/Communities/LocTown.asp>

<http://www.shtetlinks.jewishgen.org>

5. **Yizkor books (Memorial books) – Księgi Pamięci**

Yizkor Books to książki powstałe po II wojnie światowej, które dotyczą gmin żydowskich z terenu Europy Środkowej i Wschodniej. W księgach tych zawarta jest historia, a także wspomnienia o mieście, shtetlu (miasteczku), lokalnej gminie żydowskiej, szkołach, organizacjach tam działających, ale także o mieszkańcach danej miejscowości, rabinach i znanych osobach. Znajdują się tam często listy ofiar Zagłady.

Księgi te w zdecydowanej większości wydawane były w języku jidysz i po hebrajsku. Istnieją także skrócone wersje w języku angielskim.

<http://www.jewishgen.org/yizkor>

Inne strony www

Yad Vashem. Jednym z największych i najważniejszych centrów dokumentujących Zagładę na świecie jest izraelskie archiwum **Yad Vashem** z siedzibą w Jerozolimie.

Yad Vashem posiada ogromne zbiory, bazujące głównie na dokumentacji bezpośredniej – wspomnieniach. Baza danych wraz z wewnętrzną wyszukiwarką dostępna jest online:

<http://www.yadvashem.org>

Wartym polecenia jest także dział: „Pages of Testimony”, składający się z kart informacyjnych o ofiarach Holokaustu wypełnianych przez ich rodziny, krewnych i znajomych. Karty te zawierają: imiona i nazwiska rodziców, współmałżonków oraz dzieci ofiary, daty i miejsca urodzin oraz śmierci, oraz imię i nazwisko, adres oraz stopień pokrewieństwa osoby, która taką kartę wypełniała.

http://www1.yadvashem.org/remembrance/names/home_testimony.html

Family Tree of the Jewish People (FTJP). FTJP jest wspólnym projektem trzech instytucji zajmujących się genealogią żydowską.

Są to: JewishGen, International Association of Jewish Genealogical Societies (IAJGS) oraz Nahum Goldmann Museum of the Jewish Diaspora (Beit Hatefutsot).

FTJP rozpoczęło swoją działalność w 1992 roku pod nazwą „Jewish Genealogical People Finder” (JGPF). Była to baza danych osobowych na podstawie drzew genealogicznych rodzin żydowskich zebranych na mikrofilmach. Obecnie FTJP jest wielką bazą (dane na temat ponad 3 milionów osób) danych zebranych w formacie GEDCOM.

FTJP jest listą imion i nazwisk. Zgromadzone są tam także inne dane, takie jak: data i miejsce urodzenia oraz zgonu, data i miejsce ślubu oraz odsyłacze do danych rodziców oraz potomstwa.

<http://www.jewishgen.org/gedcom>

JRI – Poland. Jewish Record Indexing – Poland (JRI – Poland) jest niezależną organizacją genealogiczną. Strona www tego projektu znajduje się na serwerze JewishGen.org.

Pomysłodawcą projektu był Stanley Diamond.

<http://www.jewishgen.org/jri-pl/>

Celem JRI – Poland jest sporządzenie spisów katalogowych akt metrykalnych dotyczących Żydów zamieszkałych (kiedyś i obecnie) na terenie Polski.

Dzięki JRI – Poland dowiadujemy się gdzie i czego dokładnie szukać. Projekt finansowany jest przez żydowskie towarzystwa genealogiczne oraz osoby prywatne.

Rodzaje źródeł informacji, z których korzysta JRI – Poland:

- z mikrofilmowane akta ze zbiorów polskich Archiwów Państwowych,
- dokumenty pochodzące bezpośrednio z polskich Archiwów Państwowych,
- pozostałe źródła, czyli dokumenty znajdujące się w zbiorach Żydowskiego Instytutu Historycznego (ŻIH), cmentarzy na terenie Polski, danych z druków okazjonalnych i ulotnych. Istotnym źródłem informacji jest także wydana w 1929 roku Książka Adresowa Polski (Handlu i Przemysłu). Dane pochodzące z tej książki są dostępne są w formie on-line:
<http://www.jewishgen.org/jri-pl/bizdir/start.htm>

Baza danych JRI – Poland dzieli się na działy:

- Learn – tu znajdują się wszystkie informacje dotyczące struktury projektu jak i jego organizacji. Także w tej części znaleźć można wskazówki jak korzystać z portalu.
- Search – dział ten to narzędzia wyszukiwawcze (można w tym dziale wyszukiwać informacji zarówno o ludziach jak i miastach/miasteczkach).
- Sources – są to spisy dokumentów podzielone ze względu na miejsce znajdowania się akt.
- In the News – zawiera prezentacje projektu wykorzystywane na konferencjach zarówno prasowych, jak i naukowych.

The United States Holocaust Memorial Museum jest amerykańską instytucją państwową, której celem jest dokumentacja oraz nauczanie historii Holokaustu. Swoją działalność muzeum rozpoczęło w 1980 roku w Waszyngtonie.

Dane zgromadzone w zbiorach Muzeum, udostępnione są na stronie internetowej wraz z wewnętrzną wyszukiwarką:

<http://data.ushmm.org/vlpnamelist/search/index.php>

Fundacja Ellis Island (Ellis Island Foundation) w skrócie SOLEIF. Pomysłodawcą Fundacji był prezydent USA, Ronald Reagan, który przy finansowej pomocy Chrysler Corporation, założył prywatną instytucję. Jej celem miała być renowacja i ochrona Statuy Wolności oraz Ellis Island – wyspy, na której mieścił się przez wiele lat port i punkt rejestracyjny dla imigrantów do USA. Fundacja dba o zachowanie i promowanie wiedzy o imigracji z Europy, poprzez prowadzenie działalności edukacyjnej oraz wydawniczej.

Najnowszym projektem Fundacji jest otwarte w 2001 roku na Ellis Island oraz w Internecie *American Family Immigration History Center*[®] (AFIHC). Jest to projekt udostępnienia archiwów akt imigracyjnych. Dane osobowe (łącznie z informacjami o statku, którym przybyli, a także fotografią statku), zebrane z list pasażerów dostępne są w archiwach Ellis Island. Dane te możemy znaleźć także w formie zeskanowanych oryginalnych dokumentów na stronie:

<http://www.ellisland.org>

YIVO – powstał jako Naukowy Instytut Jidysz w 1925 roku z inicjatywy czołowych europejskich intelektualistów pochodzenia żydowskiego (m.in. Albert Einstein, Sigmund Freud). YIVO jest największym autorytetem w dziedzinie ortografii, leksykografii oraz nauki na temat języka i kultury jidysz. Przed wojną Instytut posiadał główną siedzibę w Wilnie, oraz filie w Berlinie, Warszawie i Nowym Jorku. W roku 1940 siedzibę główną oraz zbiory przeniesiono do Nowego Jorku (USA), gdzie mieści się ona do dziś. Katalog archiwum i biblioteki dostępny jest online:

http://yivo.cjh.org/yivo_search1.htm

FamilySearch.com oferuje możliwość zamawiania mikrofilmów zrobionych przez mormonów w polskich archiwach. Ponadto pozwala na odszukanie, które z archiwów państwowych lub kościelnych jest w posiadaniu poszukiwanego mikrofilmu.

<https://www.familysearch.org>

Czerwony Krzyż – zgodnie z Konwencjami genewskimi o ochronie ofiar wojny z 1949 roku i Protokołami dodatkowymi z roku 1977 Biuro Informacji i Poszukiwań PCK ustala losy osób zaginionych w wyniku wojen i konfliktów zbrojnych na wniosek członków rodziny. Sprawami tymi zajmuje się zarówno komitet międzynarodowy (ICRC – International Committee of Red Cross) jak i komitety narodowe (np. PCK – Polski Czerwony Krzyż).

W czasie II wojny światowej Czerwony Krzyż pośredniczył w odnajdywaniu rodzin. Był międzynarodowym punktem informacyjnym, swoistą skrzynką kontaktową służącą łączeniu rodzin i pozyskiwaniu o nich informacji.

<http://www.icrc.org/eng>

Międzynarodowe Biuro Poszukiwań (International Tracing Service – ITS) kierowane przez ICRC znajduje się w Arolsen w Niemczech. Gromadzi i przechowuje informacje na temat następujących grup osób:

- więźniów obozów koncentracyjnych i innych miejsc odosobnienia na terenie Trzeciej Rzeszy i na okupowanych terenach w latach 1933–1945, podlegających Reichführerowi SS.
- Żydów deportowanych w czasie narodowego socjalizmu,
- obcokrajowców, którzy w latach 1939–1945 przebywali na terenie Trzeciej Rzeszy,
- deportowanych (Displaced Persons – DP's), którzy po II-giej wojnie światowej byli pod opieką międzynarodowych organizacji – jak UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), IRO (International Refugee Organization) itp. – głównie na terenie Niemiec, Austrii, Szwajcarii, Włoch i Wielkiej Brytanii,
- „dzieci” (tzn. osoby, które w chwili zakończenia II wojny światowej nie ukończyły 18-ego roku życia) osób z wyżej wymienionych grup, deportowane lub odłączone od rodziców w następstwie wydarzeń wojennych, względnie urodzone podczas wojny na terenie Niemiec.

Centralne archiwum posiada w swoich zbiorach ponad 50 milionów teczek z dokumentami na temat ponad 17,5 miliona cywili prześladowanych przez nazistów. Pozostałe dokumenty zawierające dane osobowe na temat ofiar zajmują ponad 25 000 metrów półek.

<http://www.its-arolsen.org/en/system/welcome/witajcie/index.html>

Centralne Biuro Poszukiwań ICRC w Genewie (Szwajcaria) – znajdują się tam informacje na temat jeńców wojennych.

<http://download.its-arolsen.org/public/merkblaetter/mbpl.pdf>

Informacje o osobach, które przeżyły Zagładę możemy znaleźć w spisach ocalonych z Holocaustu. Są to:

- Registry of Jewish Holocaust Survivors – dawne American Gathering of Jewish Holocaust Survivors. Lista ponad 170 000 ocalonych oraz ich dzieci, zamieszkałych na terenie USA i Kanady. Lista jest tworzona przez U.S. Holocaust Memorial Museum w Waszyngtonie
<http://www.ushmm.org/remembrance/registry>
- HIAS (Hebrew Immigrant Aid Society) – organizacja ta w latach 1940–1960 udzieliła pomocy ponad 700 000 rodzin ocalonych z Holocaustu. HIAS przechowuje kartoteki osobowe członków tych rodzin
<http://www.hias.org>
- International Tracing Service (ITS) – serwis ten działa pod auspicjami Międzynarodowego Czerwonego Krzyża. Serwis założony po II wojnie światowej. Posiada ponad 40 milionów kart katalogowych, głównie dotyczących osób, które przeżyły wojnę
<http://www.its-arolsen.org/en/homepage/index.html>

- Search Bureau for Missing Relatives – Biuro działające w ramach Agencji Żydowskiej SOCHNUT. Służy pomocą głównie w poszukiwaniach ludzi, którzy posiadają obywatelstwo izraelskie
<http://www.zionistarchives.org.il/ZA/pMainE.aspx>

Polskie strony www

Projekt Genealogiczny Fundacji Ronalda S. Laudera. Projekt ten działa jako sekcja genealogiczna przy Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie. Prowadzą go Yale J. Raisner oraz Anna Przybyszewska-Drozd.

<http://www.jewishinstitute.org.pl/pl/genealogia/index/1.html>

Wirtualny Sztetl to portal o żydowskiej historii lokalnej. Opisuje historię polskich Żydów. Jest projektem Muzeum Historii Żydów Polskich. Na portalu znajdują się informacje o historii i o współczesności, o całych skupiskach i indywidualnych osobach, o tym co pozostało i co zostało utracone. Portal terytorialnie obejmuje współczesną i przedwojenną Polskę.

<http://www.sztetl.org.pl/pl>

Archiwa Państwowe w Polsce. Dokumenty przechowywane w Archiwach Państwowych podzielone są terytorialnie oraz wg przynależności zespołowej akt. Można je więc znaleźć w odpowiednich lokalnych archiwach⁵.

Wykaz Archiwów Państwowych

<http://www.archiwa.gov.pl/pl/archiwa-pastwowe/94-archiwa-panstwowe.html>

Baza danych Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego (PRADZIAD). Baza zawiera informacje o księgach metrykalnych i stanu cywilnego przechowywanych we wszystkich archiwach państwowych, Książnicy Pomorskiej im. Stanisława Staszica w Szczecinie, Archiwum Archidiecezjalnym w Łodzi, Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu, Archiwum Diecezjalnym w Płocku, Archiwum Diecezjalnym w Drohiczyźnie, Archiwum Archidiecezjalnym w Szczecinie, Archiwum Diecezjalnym we Włocławku, Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu oraz o księgach metrykalnych wyznania mojżeszowego i rzymskokatolickiego przechowywanych w Urzędzie Stanu Cywilnego m. st. Warszawy – Archiwum (tzw. archiwum zabużańskie).

<http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/pradziad.php>

Archiwa Państwowe w Zintegrowanym Systemie Informacji Archiwalnej:

<http://szukajwarchiwach.pl>

Spis zespołów archiwalnych SEZAM. Baza danych SEZAM zawiera informacje o narodowym zasobie archiwalnym przechowywanym w archiwach państwowych.

<http://baza.archiwa.gov.pl/sezam/sezam.php>

Wymienione powyżej strony www są najbardziej popularnymi i najczęściej odwiedzanymi przez osoby szukające swych żydowskich korzeni. Nie jest to jednak pełna lista istniejących miejsc w Internecie, dzięki którym możemy poszerzyć naszą wiedzę o własnych korzeniach.

⁵ J. Bochenek, *Rejestracja ludności żydowskiej i metryki żydowskie na ziemiach Królestwa Polskiego do 1867 roku*, rękopis w zbiorach Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.